

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ХРОМЕЦЬ Віталій Леонідович

УДК 141.33:248.2

ЕЗОТЕРИКА: ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧІ АСПЕКТИ

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі релігієзнавства Київського національного Університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
КОНОТОП Людмила Григорівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри релігієзнавства;

Офіційні опоненти – доктор філософських наук,
РАЙДА Костянтин Юрієвич,
Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди Національної академії наук України, провідний науковий співробітник;

кандидат філософських наук,
ШВЕД Зоя Володимирівна
Міжнародний Соломонів університет,
доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться “27” грудня 2007 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 330.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка (01033, вул. Володимирська, 58).

Автореферат розісланий “27” листопада 2007 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.Ю. Смирнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Напрацювання в методології дослідження езотерики є важливими для вітчизняного релігієзнавства. З одного боку, існує велика кількість досліджень, які присвячені дослідженню езотерики, але з іншого – кожен пропонує власне бачення. Звичайно, це свідчить про розвиток продуктивного дискурсивного поля. Однак в ньому є актуальною розробка тих досліджень, в яких можна побачити чітке використання термінології. Можна констатувати деяку специфічність в оформленні понятійного ряду, одне і теж саме поняття використовується в різних значеннях, без додаткових пояснень. Тому постала потреба запропонувати чітку методологію дослідження езотерики. Попри всебічний інтерес до феномену езотерики, непроясненим залишається обсяг поняття езотерика, є потреба визначитися з кореляцією понять “містика”, “магія”, “містицизм”, “окультизм”. Зустрічається величезна кількість тлумачень поняття “езотерика”: з одного боку, езотерика ототожнюється з містикою, з іншого, – простежується синонімія її з магією, іноді – використовується в значенні теософії. Постає завдання з’ясувати, чому одне і те ж саме поняття використовується в різних значеннях. Звичайно, навіть побіжний аналіз покаже нам, що поняття “езотерика”, “містика”, “магія” мають спільні ознаки, постає потреба визначити, що є між ними відмінного. З’ясування цих питань уможливується за умови виокремлення визначальних рис езотерики. Власне, потрібно дати відповіді: що є езотерика як така; що головним чином характеризує цей феномен. А з цим пов’язані наступні питання: які умови є необхідними для існування езотерики; що є сутністю езотерики; на що спрямовує езотерика; як співвідносяться поняття “езотерика”, “містика” та “магія” та які специфічні риси останніх. Актуальним та необхідним є напрацювання замкненої теоретико-методологічної моделі для дослідження езотеричних феноменів.

Релігієзнавча наука потребує валідної теорії, яка б забезпечувала ефективне узагальнення фактів та допомагала виявляти її визначальні риси. За таких умов можна буде чітко з’ясувати місце езотерики в культурній історії людства.

Тема у деяких аспектах досить детально розроблена. Існують фундаментальні дослідження, монографії, статті, кандидатські та докторські дисертації, що стосуються проблем езотерики. Можна згадати прізвища найбільш помітних дослідників:

Э. Андерхілл, С. Гроф, С. Капранов, Л. Конотоп, В. Лубський, В. Мезенцев, П. Мінін, О. Прядко, Ю. Райда, Б. Рассел, Е. Торчинов, Д. Фрезер, С. Хоружий, З. Швед, М. Еліаде, J. Hanegraaff, B. Versluis, M. Idel. Але слід зауважити щодо недостатньої кількості досліджень, присвячених теоретико-методологічному узагальнюючому аналізу езотерики. Окрім того, є праці, у яких дослідники намагаються виокремити деякі тенденції тієї або іншої езотеричної традиції, але іноді ці дослідження є світоглядно заангажованими. У зв’язку з цим можна згадати такі прізвища: А. Безант, С. Гроф, Даскалос, Р. Ітс, В. Мезенцев, Я. ван Райкенборг, прот. Р. Боднарюк і Г. Боднарюк та інші.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася в межах комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка “Наукові проблеми сталого державного розвитку України”, науково-дослідної роботи філософського факультету № 06БФ01-01 “Філософія та політологія в структурі сучасного соціогуманітарного знання”, науково-дослідної тематики кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є виявлення визначальних рис езотерики. Це – виокремлення структурних елементів, наявність яких дає підстави стверджувати про те або інше вчення як езотеричне.

Досягнення поставленої мети дослідження передбачає *вирішення таких завдань:*

- розглянути дослідницькі моделі езотерики; проаналізувати і виявити їх методологічні недоліки;

- виявити ті визначальні принципи, на яких повинна ґрунтуватися нова дослідницька модель;
- визначити і прояснити базові поняття, які необхідні у дослідженні езотерики;
- пояснити, що таке “суб'єкт езотерики” та дослідити умови езотеричного досвіду;
- виокремити поняття “езотерична настанова свідомості” та дослідити фактори, які впливають на її формування;
- дослідити необхідні рівні та засоби актуалізації езотеричної настанови свідомості;
- виявити види езотерики та вказати на їх специфічні риси;

Об'єктом дослідження є езотерика в культурному вимірі.

Предметом дослідження є виокремлення і аналіз визначальних рис езотерики.

Теоретико-методологічна основа роботи.

Теоретичною основою дослідження є творчий доробок сучасних українських релігієзнавців: Лубського В.І., Горбаченко Т.Г., Конотоп Л.Г., Харьковченко Є.А., Прядко О.І., Сарапіна О.В., Середи Г.В., Козленко В.М., Кондратьєвої І.В., Смирнової Г.Ю., Шавріної І.В., Кулакевич О.В., Райди Ю.К., Швед З.В.

У даному дослідженні використовується, перш за все, метод типологізації, тобто здійснюємо реконструкцію і виявляємо типове: те, що притаманне фактичного будь-якій езотеричній традиції. Узагальнення здійснюється внаслідок опрацювання матеріалу, для даного дослідження, це – конкретні езотеричні традиції. Тому для того, щоб виявити типове та специфічне, необхідно здійснити порівняння цих традицій, в цьому випадку йдеться про застосування компаративного методу. Для процедури виявлення типового потрібно чітко розрізнити суттєве і другорядне, тому необхідним було застосування методу редукціонізму. Метод класифікації у дослідженні використаний для того, щоб рубрикувати (класифікувати) виокремлені визначальні риси. Окрім того, необхідно було вказати на взаємозалежності виокремлених нами рис, для чого й застосовано метод каузальності. Важливим у дослідженні пропонується визначити межі, за які не повинен виходити дослідник езотерики, для цього виявлено загальні (трансцендентальні) умови езотерики – послідовно застосовано метод апріоризму.

Номінацію методів, які використовуються у дисертаційному дослідженні, було взято з монографії А. Красникова “Методологія класичного релігієзнавства”.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в даному дослідженні здійснено осмислення філософсько-релігієзнавчих аспектів езотерики.

Наукова новизна розкривається в наступних положеннях:

- доведено, що для того, щоб розглянути езотерику як таку, потрібно вказати на трансцендентальні причини, на “умови можливості” (трансцендентальні умови) езотерики;
- визначено і прояснено базові поняття, які необхідні у дослідженні езотерики та показано сутнісне і формальне співвідношення цих понять: було зацентровано увагу на поняттях, які б позначали вищу реальність езотерики і не несли аксіологічних коннотацій. Заявленим вимогам відповідає термін “сакральне” або “священне”. Цей термін максимально “очищений” від будь-яких культурно-релігійних коннотацій;
- на основі аналізу існуючих підходів в розумінні поняття “езотерика” у різних дослідників було сформоване власне робоче визначення цього поняття. Поняття “езотерика” пропонується як найбільш широке поняття (технічний термін), до обсягу котрого входить поняття “містика” та “магія”. Відповідно до цього, пропонується визначати термін “езотерика” як родове по відношенню до понять “містика” та “магія”, які є її (езотерики) видами;
- проаналізовано перехід від неезотеричних настанов до езотеричної, через зміну так званих пластів “життєвого світу”, змін горизонту, контексту, підґрунтя. Ці пласти перебувають у тісній залежності. Виокремлено два етапи, які необхідні для актуалізації езотеричної настанови свідомості: етап “прояснення” та етап “трансцендування”. Було показано, що на етапі “прояснення” відбувається перехід до езотеричної настанови;

відбуваються необхідні зрушення для зміни інтендування, а відтак – досягнення зміни свідомості. На етапі “трансцендування” відбувається “конкурентна боротьба” повсякденної свідомості і свідомості зміненої, конкретніше, інтенціональних актів, які складають змісти цих свідомостей;

- розрізнено необхідні рівні зміни свідомості, які виникають на шляху (в процесі) зміни свідомості: 1. рівень MIND; 2. трансперсональна область; 3. екзистенційний рівень; 4. рівень Его; 5. рівень Тіні;

- здійснено аналіз видів езотерики на підставі розрізнення цілей, і це розрізнення визначило характер аналізу цих феноменів. Вказано на те, що у містиці є чіткий вертикальний вектор спрямованості, і на цьому векторі можна позначити, що є значним (головним) та незначним (другорядним). Термін (поняття) “сакральне” в містиці має свою інтерпретативну специфіку. Для позначення цілі містики було обрано термін (поняття) “абсолют”. Цей термін відповідає і формальному критерію – вказує на вищий онтологічний статус, і змістовному критерію – вказує на найвищий аксіологічний рівень.

Теоретичне значення і практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно дає змогу по-новому осмислити релігієзнавчі аспекти езотерики. Езотерика постає як філософсько-релігієзнавча проблема. Також у цій роботі пропонуються нові теоретико-методологічні підходи у дослідженні езотерики. Матеріал дослідження може бути використаний у навчальних курсах з релігієзнавства, психології релігії, феноменології, філософських аспектів психоаналізу.

Результати дослідження можуть також допомогти при аналізі сучасних проблем теорії, методології та здійснення конкретних досліджень езотеричних традицій. Матеріали роботи можуть бути використані при розробці нормативних курсів та спецкурсів, які стосуються релігієзнавчого вивчення езотерики.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою автора.

Висновки і положення новизни одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Головні положення та наукові результати дослідження обговорювалися на методологічних семінарах та засіданнях кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Крім того, окремі положення дисертації були оприлюднені на: Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Ломоносов” (Москва, 2002); Міжнародній науковій конференції “Дні науки філософського факультету – 2003” (Київ, 2003); Міжнародній науковій конференції “Людина – Світ – Культура” (Київ, 2004); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Шевченківська весна – 2005” (Київ, 2005); Всеукраїнській студентській науковій конференції “II Харківські студентські філософські читання” (Харків, 2005); Міжнародній науковій конференції “Дні науки філософського факультету – 2005” (Київ, 2005); Міжнародній науковій конференції “Релігія і соціальні зміни в сучасному суспільстві” (Чернівці, 2005); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Шевченківська весна – 2006” (Київ, 2006); Міжнародній науковій конференції “Дні науки філософського факультету – 2006” (Київ, 2006); Науковій конференції “Проблема текста в гуманитарных исследованиях” (Москва, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Шевченківська весна – 2007” (Київ, 2007); Міжнародній науковій конференції “Дні науки філософського факультету – 2007” (Київ, 2007);

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані у трьох статтях у фахових наукових виданнях та тезах виступів на 13 наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку літератури. Обсяг дисертації – 175 сторінок, у тому числі список використаних джерел (у кількості 194 найменувань) поданий на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, дається характеристика ступеня наукової розробки, показано зв'язок роботи з науковими програмами, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету і завдання дослідження, наукову новизну; теоретичне та практичне значення дисертації, апробацію дослідження та його структуру.

Перший розділ “Принципи, підходи, поняття у дослідженні езотерики (аналітичний огляд літератури з проблем езотерики)” присвячено огляду загального стану теоретичної розробки проблем езотерики. Зазначається, що в сучасному культурному просторі езотерика стала предметом зацікавлення як на повсякденному, так і на науковому рівні. Якщо у повсякденному вжитку термін “езотерика” вживається досить довільно, то це не має місця у науковому вживанні цього терміну. Тому гостро постає питання розробки теоретичної частини дослідження езотерики з чіткою методологією.

У підрозділі 1.1. “Критичний аналіз дослідницьких моделей езотерики” аналізуються дослідницькі моделі, в яких здійснюється дослідження езотеричних феноменів та узагальнення їх у три групи. До першої групи включаються дослідницькі моделі, які дають негативну оцінку езотериці та більшості езотеричних феноменів. Друга група – це ті моделі, в яких дається схвальна оцінка езотериці. І перша, і друга групи дослідницьких моделей застосовують у своїх розвідках генетичний метод, тобто прагнуть вказати на першопричину езотерики. Вихід з цього методологічного колапсу можливий тоді, коли дослідник відмовиться від використання генетичного методу та оціночних суджень – тобто від того, щоб оцінювати езотерику як істинну або хибну, а це означає, що необхідно при аналізі езотерики мати нейтральну позицію і спрямувати свої зусилля на розкриття сутності самого явища. Вказано трансцендентальні причини, “умови можливості” (трансцендентальні умови) езотерики. Виходячи з усього вищезазначеного, можна виявити і третю групу дослідницьких моделей езотерики, в яких визначаються не генетичні, а трансцендентальні причини існування релігії та езотерики. Такі висновки базуються на працях С. Хоружого, С. Грофа, В. Мезенцева, С. Капранова.

У підрозділі 1.2. “Трансценденталістський підхід як основа для побудови дослідницької моделі” аналізуються праці С. Булгакова, Е. Гуссерля, А. Ішмуратова, М. Еліаде. Ці автори чітко обґрунтовують переваги трансценденталістського підходу та пропонують необхідний набір методів. Для побудови чіткої моделі потрібно віднайти такі поняття, які б позначали реальність, з якою “працює” езотерика і які б не мали аксіологічних конотацій. Таким вимогам відповідає термін “сакральне” або “священне”, який є максимально “очищеним” від культурно-релігійних конотацій. Він вже чітко закріпився у словнику дослідників релігії, а у феноменології релігії є ключовим.

Було здійснено розрізнення понять “священне” і “святе” та розкрита процедура переходу від священного до святого. Священне маніфестує себе у феноменальному світі як “інше”, воно фіксується й інтерпретується, тобто описується в аксіологічних термінах. Якщо сакральності (прояви сакрального) можна назвати універсальними, то інтерпретація їх має чітко виражений плюральний характер. Йдеться про те, що образна система, яка прийнята в певному роді, племені, релігії, езотеричній практиці, є самоочевидною тільки для тих спільнот, котрі її породили та культивують. Святе – це те, що фіксує прояви сакрального, і не тільки фіксує, але й вибудовує їх ієрархію, ієрархію цінностей. Кожна релігія й езотерика пропонують власну ієрархію.

Якщо класична феноменологія редукує “трансцендентне свідомості Бога” (сакральне), хоча з обмовкою у сфері гносеології, то феноменологія релігії вказує на той факт, що, описуючи феномен релігії та езотерики, не можна редукувати одну інтенцію спрямованості на щось “Вище”. Існує генеральна інтенція, яка визначає сутність релігії та езотерики. Це – стрижень, навколо якого фундується релігія та езотерика.

У підрозділі 1.3. “Визначення і прояснення базових понять, які необхідні у дослідженні езотерики” з'ясовується обсяг понять “езотерика”, “містика” та “магія”. На основі цього виокремлюються чіткі критерії розрізнення цих понять.

Характерними рисами езотерики або її структурними елементами є: езотерика ґрунтується на таємних знаннях; езотерика – це інтенсивна практика; езотерика орієнтована на практичну зміну людини відповідно до власних ідеалів. Виділені сутність та структура езотерики надають можливості для чіткого відокремлення езотерики від інших феноменів. Завдяки аналізу різноманітних культурно-історичних феноменів, можна прояснити питання: чи є феномен езотеричним за умови, якщо надати відповідь на такі питання: чи наявна в ньому генеральна інтенція (сутність) і чи наявні характерні риси (структурні елементи). Але цього недостатньо, тому що найбільш побіжний аналіз показує, що поняття “езотерика” об'єднує різнорідні феномени. Систематизовані ті феномени, які включаються до цього поняття. Поняття “езотерика” можна використовувати як технічний термін, який містить поняття “містика” та “магія”. Відповідно до цього, пропонується визначати термін “езотерика” як родове по відношенню до понять “містика” та “магія”, які є її (езотерики) видами. Виокремлені сутність та структура езотерики є спільним для містики та магії, а те, що їх розрізняє – це протилежні цілі. Саме розрізнення цілей дає нам підстави чітко розрізнити дві різні фундаментальні позиції у ставленні до сакрального, хоча містика і магія часто використовують одну й ту ж мову, інструменти та підходи. Ці феномени знаходяться на протилежних кінцях вектора, і саме виявлення цілей дає підстави вказати на ці відмінні напрямленості. Фундаментальна відмінність між магією і містикою полягає в тому, що містика визначає сакральне (абсолют) як самоціль, а магія використовує силу сакрального для досягнення утилітарних цілей. Автором виокремленні головні елементи езотерики, і головним чином те, що було визначено як “езотерична настанова свідомості”, постають необхідною умовою для досягнення цілей містики і магії.

Висновком є те, що виокремлені нами визначальні риси в містиці і в магії творять те, що можна назвати “внутрішньою формою” – це те, що об'єднує феномени, а їх цілі – це те, що розкриває їх відмінні риси; цілі містики та магії є протилежними. Тому говориться про містику і магію як про дві різні езотеричні стратегії.

Другий розділ “Характерні риси суб'єкта езотерики” присвячено аналізу змісту поняття “суб'єкт езотерики”, окресленню цього поняття, а також – формам його виявлення.

У підрозділі 2.1. “Принципи узагальнення” формулюються необхідні принципи, на основі яких було здійснено реконструкцію суб'єкта езотерики.

Зазначається, що для європейської традиції початку – середини ХХ ст. було характерним розділення на суб'єкт і об'єкт пізнання. Світ ґносеологічно можна було розділити на те, що пізнане і те, що ще таким не є, тобто – це те, що переживається і може бути пізнаним актуально, все інше – не існує в об'єктивній реальності. Але якщо об'єкт існує в акті переживання суб'єкта, то виникає питання: чи належить об'єкт буттю. Або краще сказати – в бутті без людини, яка переживає це буття? Відповідь напрошується сама собою – ні.

Що ж це означає?

На рівні вищого стану свідомості, або свідомість *par excellence*, редукується суб'єкт-об'єктна дихотомія. Генеральний об'єкт переживання в містиці – абсолют – характеризується своєю тотальністю. Цей об'єкт не можна віднести до одного ряду з іншими об'єктами; абсолют охоплює собою всі об'єкти, у тому числі й суб'єкт переживання. Останній рівень переживання, про який свідчать містики, характеризується долученням до абсолюту й подоланням, або майже подоланням, межі між суб'єктом і об'єктом – людиною і абсолютот. Тому вже не йдеться про пізнання, а йдеться про цілісне знання – “гнозис”.

У магії зустрічаємо таке ж прагнення, але для того, щоб усунути всі перешкоди для більш ефективного використання сили, маг прагне не єднання з сакральним, а використання та застосування сили сакрального. У магії віднаходимо прагнення до усунення суб'єкт-

об'єктної дихотомії. Це потрібно для того, щоб між магом і об'єктом не було ніякого посередника і тоді сила, яку використовує маг, стає смертельною. Це означає, що маг досяг такого рівня, на якому може призвести до повної деструкції об'єкта, на котрий він впливає, тобто заподіяти йому смерть, іншими словами, призвести до його повного знищення.

У дослідженні використовується суб'єкт-об'єктна дихотомія для описування структури езотеричної свідомості, фактично, гносеологічної структури. Тому описуються також і рівні, а рівень зняття дихотомії є найвищим – це, фактично, те, що досягає езотерик на найвищих рівнях переживання сакрального.

У підрозділі 2.2. “Темпоральний вимір суб'єкта езотерики” показано, що переживання сакрального в езотериці має бути максимально детемпоралізовано; космічний час має бути знівельований не для гносеологічного прояснення чистого Я, а для більш інтенсивного переживання суб'єктом об'єкту (абсолюту);

Але недоцільно говорити про повну релятивізацію часу. Визнається абсолютний час, “Великий час – Оно” (М.Еліаде), так звана космологічна точка початку, до якої повинна прагнути людина. Це той час, який не передбачає тягlosti, це точка, з якої все починається й якою все завершується. Метафорично можна сказати: те, що розгортається в історії прагне до минулого. У релігіях одкровення історія реабілітується через її спрямування до майбутнього – того, що має бути. Це забезпечується провіденційною роллю Бога, який являє себе в історії й тому історія є цінною остільки, оскільки вона прагне до завершення – “реалізує смисл кінця”. Ця часовість вимушена тому, що виникає внаслідок гріховності. Але можна говорити про онтологічну часовість, яка притаманна людській природі і всій створеній природі.

Фактично, зміна темпоральності, долучення до вищих рівнів часу, часу езотеричного, призводить до зміни екзистенційного, навіть онтологічного статусу. Але час взаємопов'язаний з простором, тому й аналізуються просторові характеристики суб'єкта.

У підрозділі 2.3. “Просторовий вияв суб'єкта езотерики” доводиться, що простір профанується залежно від ступеню віддаленості від центру, а центр – це сфера сакрального. Наближення до цієї сфери може призвести не тільки до зміни темпоральності, але й до зміни просторовості, а це, – перш за все, зміна тілесності. Йдеться про обряди переходу – це певні дії, які покликані забезпечити перехід від одного стану до іншого – іншими словами – це долучення до сакрального. Сам термін “перехід” вказує на просторові характеристики. Відбувається зміна місця перебування езотерика чи ритуального колективу. Це можливо лише за умови розуміння простору не у ньютонівському сенсі, як гомогенного утворення, а утворення гетерогенного, тобто неоднорідного. У ньому містяться безліч точок, які потенційно є “проривами” до сакрального. Перебування суб'єкта у цьому просторі можна назвати як місце-стан або ж, взагалі, іншою очевидністю й іншим існуванням – цей простір є якісно іншим. Тому можна говорити про простір езотеричної свідомості.

Третій розділ “Характерні риси езотеричної настанови” присвячено аналізу феноменологічного розуміння езотеричної настанови свідомості як сутнісної характеристики езотерики

У підрозділі 3.1. “Фактори, які впливають на формування езотеричної настанови” виокремлюється поняття “езотерична настанова свідомості”. В езотериці стверджується, що для свідомості існує можливість здобувати інше знання; людина може знати тільки обмежене коло смислів, ґрунтуючись на своїх пізнавальних здібностях. Останнє і є дискусійним: традиційно вважається, що ми вже знаємо ці пізнавальні можливості, і тому коло пізнаваного здатне тільки до розширення шляхом екстенсивного залучення того, що ще не пізнане. Езотерика говорить про інші пізнавальні можливості. Коли йдеться про пізнання, то не тільки про наукове пізнання, а коли говориться про пізнане, то це означає отримані смисли. Здатність до пізнання, плюс процес пізнання, плюс пізнання творять те, що прийнято називати “настановою свідомості”. На формування природньої настанови

свідомості впливають три фактори: культура, соціум та індивід. Останній фактор це те, що ще називають “конституція людини”. У феноменологічній настанові свідомості такі фактори, для адекватного пізнання, мають бути нівельовані, а в езотеричній настанові – у формуванні змістів свідомості бере участь і четвертий фактор – сакральне. Йдеться про те, що для езотеричної настанови (термін класичної феноменології) є очевидним існування того, що у дослідженні було позначено поняттям “сакральне”.

У підрозділі 3.2. “Пласти “життєвого світу” та їх роль у формуванні езотеричної настанови” аналізується перехід від неезотеричних настанов до езотеричної, через зміну так званих пластів “життєвого світу”, зміни горизонту, контексту, підґрунтя. Ці пласти перебувають у щільній залежності з факторами, що було показано. Аналіз пластів “життєвого світу” дає змогу продемонструвати відмінні життєві стратегії звичайної людини та езотерика. Умовою актуалізації езотеричної настанови є деконструкція цих пластів.

Знання горизонту – це той простір, який актуально доступний для пізнання індивідом, яке виходить з його здатностей це пізнання здійснювати. Горизонт – це, з одного боку, межа того, що людина може знати, а з іншого, це межа того, що вона ще не знає; “розширення” і “прояснення” ґрунтується на так званих “нормальних” пізнавальних здатностях індивіда. Езотерика ж передбачає зміну такої “нормальності” – це зміна інтенціональної спрямованості, що призводить до розширення горизонту людини.

Другий пласт “життєвого світу” – це “знання контексту”. Цей пласт корелюється з таким фактором, як “соціум”. Контекст людина “отримує” в процесі соціалізації: людина включається в мовне та соціальне середовище (різноманітні соціальні групи). Розвиток людини пов’язаний з включенням до спільноти. Горизонт – це пізнавальні здатності, тобто це – сітка, яка перехоплює сигнали з внутрішнього або зовнішнього середовища, на основі яких формуються знання про світ та людину, а контекст – це додаткова сітка, яка опосередковує ці сигнали, надаючи їм ціннісного забарвлення. Включення у контекст взагалі та соціальний і мовний контекст зокрема дають змогу реалізовувати потенціал людини, тобто індивідуальне розкривається в певній мовно-соціальній спільноті. У людини формується картина світу. З точки зору езотерики, ця картина – обмежена. Тому езотерика й орієнтує на вихід за межі такого контексту – це прагнення до позаконтекстуальності сприйняття (переживання) світу, прагнення до усунення або мінімізації опосередковуючої матриці (сітки) у пізнавальній діяльності. Як наслідок – мова, яка виконує роль описування звичайної картини світу, яка через формулювання пропозиційних суджень вже не може описувати картину світу, що виникає внаслідок езотеричного переживання. “Життєвий світ” кожної людини – обумовлений контекстом, а езотерик – прагне до усунення або мінімізації мовно-соціального контексту зі свого “життєвого світу”.

Наступний пласт – “знання підґрунтя”. Цей пласт корелюється з третім фактором – “культура”. Саме культура забезпечує входження до середовища, яке не обмежене одним життям людини – культура існувала й буде існувати. Не йдеться про розуміння культури як загального феномену людського життя, а – про традицію, до якої включається людина при народженні. Часто вживається поняття “езотерична традиція”, тобто езотерика вкорінена в культуру. Отже, не можна стверджувати, що такий пласт, як підґрунтя, є моногенним утворенням. З цього пласту можуть видобуватися смисли для найрізноманітніших стратегій формування “життєвого світу”, у тому числі й “езотеричного життєвого світу”.

У підрозділі 3.3. “Етапи на шляху актуалізації езотеричної настанови” виокремлено два етапи, які необхідні для актуалізації езотеричної настанови свідомості: етап “прояснення” та етап “трансцендування”.

На етапі “прояснення” відбувається перехід до езотеричної настанови, необхідні зрушення для зміни інтендування, а відтак – досягнення зміни свідомості. Світ природної

настанови розхитується, а разом з цим і повсякденна свідомість, реалізується шлях, який призводить до повної актуалізації езотеричної настанови.

На етапі “трансцендування” відбувається “конкурентна боротьба” повсякденної свідомості і свідомості зміненої, конкретніше, інтенціональних актів, які складають змісти цих свідомостей. Не можна стверджувати, що всі езотерики орієнтують на повну відмову від повсякденного життя, а йдеться про те, що повсякденне життя не є або не має бути провідним у визначенні життєвої стратегії езотерика. Відбувається формування ієрархії смислів свідомості – повсякденні, екзотеричні – підкоряються езотеричним. У підрозділі 3.4. “Рівні зміни свідомості як показник досягнення мети езотерики” виокремлені необхідні рівні зміни свідомості, які виникають на шляху (в процесі) зміни свідомості. Проаналізовано як статичний зріз езотеричної настанови, так і її розуміння як процесу.

Окремо були висвітлені рівні свідомості. Розрізнено п'ять основних рівнів: 1-й рівень MIND (на цьому рівні людина ідентифікована з універсумом, Всеєдиним, або, навіть, вона є цим Всеєдиним); 2-й – трансперсональна область (цей рівень являє собою ту частину спектру, яка характеризує надособистісне, де людина не усвідомлює своєї тотожності з Всеєдиним, але і не обмежується межами окремого організму); 3-й – екзистенційний рівень (людина ідентифікує себе з усім своїм психосоматичним організмом, який існує у просторі); 4-й рівень Его (на цьому рівні людина не відчуває безпосередньої ідентифікації зі своїм психосоматичним організмом, вона ототожнює себе з більш-менш чіткою ментальною репрезентацією або образом свого організму). Але, виходячи з мети та завдань дослідження, увага акцентується саме на вищих рівнях свідомості – це трансперсональний рівень свідомості та рівень MIND, який фіксується у понятті “імперсональний рівень свідомості” (С. Хоружий).

У підрозділі 3.5. “Засоби актуалізації езотеричної настанови” проаналізовані засоби актуалізації езотеричної настанови. Засіб – це те, що можна назвати загальними техніками досягнення езотеричної настанови; використання одного або декількох засобів визначає процес сходження, і відповідно, вони стають засобами прояснення і трансцендування.

Пропонується використовувати класифікацію прийомів і засобів для досягнення езотеричної настанови, яку запропонував М.Людвиг, описуючи досягнення ЗСС:

- а) редукція екстероцептивної стимуляції і/або моторної активності;
- б) підвищення екстероцептивної стимуляції і/або моторної активності і/або емоцій;
- в) підвищена алертність або психічно залучена;
- г) знижена алертність або послаблення критичності;
- д) вплив психосоматичних чинників.

Ці прийоми і засоби застосовуються одночасно, іноді – у послідовності. Терміни “редукція”, “підвищене”, “понижене” вказують на надпороговий характер ІСС, тобто існує якийсь поріг нормально функціонуючої свідомості, з деякими можливостями розширення лінії звуження. Редукція екстероцептивної стимуляції і/або моторної активності в радикальній формі присутня в деяких містико-аскетичних традиціях. Суть полягає в тому, що людина йде в затвор з мінімальним контактом із зовнішньою дійсністю, що повинно призвести до редукції екстероцептивної стимуляції і моторної активності. Внаслідок цього мозок людини звертається на єдино доступне наочне поле, а це – внутрішній світ людини, точніше те, що зафіксовано в її пам'яті. Підіймаються, окрім індивідуальних пластів, також архетипові. Але частіше за все, має місце часткове використання цього способу. Крім того, засіб “а” часто доповнюється засобом “в” (підвищена алертність або психічно залучена). Це означає, що психіка зосереджується на об'єкті, який має вищий онтологічний статус. Така концентрація повинна призвести до ліквідації пам'яті про минуле життя, пам'яті архетипової, – це не означає повну амнезію в медичному розумінні, а лише те, що цей спомин не має ніякого впливу на людину. Засіб “г” (понижена алертність або ослаблення критичності), якщо розглядати в такій послідовності, стає останнім вищим станом, якому передували стани “а” і “в”. Засіб “д”

(вплив психосоматичних чинників) може викликати стани свідомості, підтримані способами “а”, “б”, “в”, “г”. Внаслідок використання цих засобів відбуваються зміни в “життєвому світі” – горизонту, контексту та підґрунтя, – тобто відбувається долучення до необхідних умов для досягнення езотеричної настанови.

Четвертий розділ “Містика і магія, як види езотерики” присвячено загальним характеристикам видів езотерики – містики та магії, аналізуються їх специфічні риси. У підрозділі 4.1. “Характерні риси містики” розкривається специфіка містики. У містиці є чіткий вертикальний вектор спрямованості, і на цьому векторі можна позначити, що є значним (головним) та незначним (другорядним). Містичні традиції по-різному визначають значне – незначне, але можна знайти типове.

Термін (поняття) “сакральне”, яким позначається об’єкт езотерики, в містиці має свою інтерпретативну специфіку: головна тенденція містичного досвіду як такого – у прагненні людини до непосредного переживання абсолюту. Шляхом у досягненні цієї мети всі містики вважають подолання феноменальної основи буття. Це визначення демонструє загальну спрямованість містики на “щось”, яке має онтологічно найвищий ієрархічний статус, тобто є ціллю. Для позначення цілі містики було обрано термін (поняття) “абсолют”. Цей термін відповідає і формальному критерію – вказує на вищий онтологічний статус, і змістовному критерію – вказує на найвищий аксіологічний рівень. Йдеться про буддистську Нірвану, або про християнського Бога: можна й те, й інше номінувати абсолютом.

Містика не є однорідною, можна виокремити певні її типи. Ґрунтом для типізації містики є аналітичне виокремлення типового в розумінні абсолюту в самих містиках, йдеться про виокремлення кількох великих груп містичних традицій. Таким, що відповідає меті дослідження, є поділ на чотири типи: дуалістичний, моністичний, ієрархічний та архаїчний.

У магії ми маємо дихотомію “корисне – некорисне”, тому на основі цього важко, а може і неможливо, виокремити означену кількість типів. Здійснюється узагальнення на основі аналізу технік досягнення цілей магії. Містика, як зазначалося у першому розділі, – це вид езотерики, а відтак вона, з одного боку, відображає ті характерні риси, що притаманні езотериці як такій, але з іншого, – має власні сутнісні характеристики.

У підрозділі 4.2. “Характерні риси магії” розкривається, що магія працює з терміном (поняттям) “сакральне”, яким позначається реальність, з котрою “працює” езотерика, і яка в магії має свою інтерпретативну специфіку. У зв’язку з цією специфікою визначено цілі магії і механізми використання сили з метою досягнення магічних цілей. Магічна дія (досягнення магічних цілей) здійснюється через посередництво астралу. Астрал постає у двох модусах: активному, як сила, яку спрямовують на досягнення поставлених цілей магічної дії і пасивному, як силовий кокон будь-якого об’єкту. Тому виходить, що об’єктом, на який спрямовується магічна сила, є силовий кокон, тобто дія чиниться на астральний план об’єкту. Не ставилося питання таким чином, щоб дати відповідь щодо існування або неіснування астралу. Було констатовано, що, навіть на рівні архаїчної магії присутнє переконання, що магічна сила впливає не на видимий об’єкт, а на те, що дає життя об’єкту: наприклад, у людини – це душа, дух, тінь тощо. Так само це стосується будь-якого предмету. Виходячи з цього, було запропоновано окремо розкрити теоретичну компоненту магії, тобто з’ясувати закони (правила) магії та компоненту практичну – цілі, на які спрямовані магічні дії.

Проведено розподіл магії за загальною спрямованістю – за теоретичною компонентою. Було виділено дві загальні групи: протрептичні (агресивні) та захисні (профілактичні). Незважаючи на те, що подібне розрізнення є сталим у дослідницькій літературі, воно потребує роз’яснення. Дисертант свідомо відмовляється від використання словосполучень типу: “протрептична магія” та “захисна магія”, тому що йдеться про “спрямування сили”, тобто про магічну дію, а не про магію. Магія – це цілісний феномен, але такий, що на

своєму теоретичному рівні має загальні моделі спрямованості магічної сили, відповідно протрептичну та захисну.

В основу протрептичної або агресивної магічної дії покладене уявлення про можливість мобілізації суб'єктом сили і направлення її на об'єкт з метою маніпулювання ним задля досягнення певних цілей.

У результаті проведеного дослідження були зроблені такі висновки:

У наш час езотерика стала предметом зацікавлення як на повсякденному, так і на науковому рівні. Якщо у повсякденному вжитку термін “езотерика” можливо і вживається досить довільно, то це не може мати місця в науковому вживанні цього терміну. Тому гостро постає питання розробки теоретичної частини дослідження езотерики з чіткою методологією:

- проаналізовано дослідницькі моделі езотерики та здійснено їх критичний аналіз;
- розроблено принципи, на яких побудована нова дослідницька модель езотерики;
- визначено базові поняття, необхідні в дослідженні езотерики;
- розкрито специфіку езотеричної настанови свідомості, обґрунтовано фактори, які впливають на її формування, вказано на перехід від неезотеричних настанов до езотеричної через зміну так званих пластів “життєвого світу”, також розкрито етапи, які необхідні для актуалізації езотеричної настанови свідомості, виокремлено необхідні рівні зміни свідомості, які виникають на шляху (в процесі) зміни свідомості; виявлено засоби, за допомогою яких актуалізується езотерична настанова свідомості;
- розроблено критерії, на основі яких було здійснено розрізнення видів езотерики.

Аналіз різноманітних дослідницьких моделей езотерики дає підстави об'єднати їх у три загальні групи. До першої групи досліджень слід включити дослідницькі моделі, які дають негативну оцінку езотериці та більшості езотеричних феноменів. Друга група об'єднує дослідницькі моделі, які дають схвальну оцінку езотериці. Крайня позиція першої групи дослідницьких моделей тяжіє до соціологізаторства та історизму (цей термін вживається в попперівському сенсі цього слова), а друга група тяжіє до психологізму. Звичайно, є дослідники, яких можна віднести або до першої групи, або до другої у вирішенні проблем езотерики, але які є більш помірковані, вони менш категоричні, але все ж таки і в їхніх твердженнях присутні оціночні судження. Окрім того, і перша, і друга група дослідницьких моделей застосовують у своїх розвідках генетичний метод, тобто прагнуть вказати на першопричину езотерики. Вихід з цього методологічного колапсу можливий, коли дослідник відмовиться від використання генетичного методу та оціночних суджень, тобто відмовиться від того, щоб оцінювати езотерику як істинну чи хибну, а це означає, що необхідно, досліджуючи езотерику, зайняти нейтральну позицію і спрямувати свої зусилля на розкриття сутності цього явища, визначити езотерику як таку.

Для цього слід, перш за все, вказати на трансцендентальні причини, на “умови можливості” (трансцендентальні умови) езотерики. Можна виділити третю групу дослідницьких моделей езотерики, в яких йдеться не про генетичні, а трансцендентальні причини існування релігії та езотерики – ці причини є те, що дозволяє досліджувати езотерику, як унікальний феномен; дана процедура ніяким чином не може і не повинна нівелювати унікальність конкретної езотеричної традиції і конкретного індивідуального езотеричного досвіду.

Теорія релігієзнавчого дослідження езотерики, навпаки, має сприяти спеціальним дослідженням, тобто дослідженням найрізноманітніших езотеричних феноменів, починаючи з розгляду езотеричної (містичної чи магічної) традиції якоїсь з релігій, закінчуючи вченням конкретного езотерика (містика або мага).

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Конотоп Л.Г., Хромець В.Л. Головні характеристики містики: структура і зміст (в контексті релігійної антропології)//Антропологічні виміри езотеричної філософії (компаративістський аналіз).—Слов'янськ: Печатный двор, 2005.—С.67-100.
2. Хромець В.Л. Головні риси післяпаламітської православної містики // Релігія і соціальні зміни в сучасному суспільстві. Матеріали міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 18-19 квітня 2005 р.). – Чернівці: Рута, 2005. – С. 91-94.
3. Хромець В.Л. До психології езотерики // Дні науки філософського факультету-2006: Міжнародна наукова конференція (12-13 квітня 2006 року) : Матеріали доповідей та виступів. — К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2006, – Ч. III. – С. 67.
- 4.
5. Хромець В.Л. Понятійне розрізнення термінів священне і святе у світлі досліджень містичних вчень // Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції “П Харківські студентські філософські читання”. – Харків: Екограф, 2005. – С. 184-185.
6. Хромець В.Л. Проблема людини у православній містиці. Огляд у контексті сьогодення // Вісник. Філософія. Політологія. Випуск 54.-Київ, 2003.— С. 71-72.
7. Хромець В.Л. Структурно-феноменологічний аналіз містики в контексті релігійної антропології // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк: ІПШ МОНУ “Наука і освіта”, 2005. – № 1. – С. 22-27.
8. Хромець В.Л. Сфери колективного та індивідуального і їх місце у формуванні життєвих установок людини: релігія і її роль у цьому процесі // Вісник. Філософія. Політологія. Випуск 45.-Київ, 2002.-С. 314-315.
- 9.
10. Хромець В.Л., Тітомир Є.Г. Деякі зауваження щодо можливості використання термінів “містика” та “езотерика” в сучасних релігієзнавчих дослідженнях // Шевченківська весна: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 15-й річниці незалежності України. — Вип. IV: У 3-х част. – 4.1. – К.: Логос, 2006. – 508 с.
11. Хромець В.Л. Теорія та методологія релігієзнавчого дослідження езотерики // Мірча Еліаде як класик світового релігієзнавства.- К.: Вид. Парапан, 2007. – С. 130-142.
12. Хромець В.Л. Трансформації містики // Шевченківська весна: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 60-річчю Великої Перемоги / За заг. ред. проф. О.К. Закусила. – Вип. III: У 2-х част. -Ч. I. Гуманітарні науки. – К.: Логос, 2005. – 402с.
13. Хромець В.Л. Три аспекта аналізу містики: феноменологічний, філософський, психологічний // Актуальні проблеми філософських, політологічних і релігієзнавчих досліджень “Людина – Світ- Культура”. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 369-370.
14. Хромець В.Л. Функциональный анализ религиозных текстов // Проблема текста в гуманитарных исследованиях: Материалы научной конференции 16-17 июня 2006 года. – Москва: Издатель Савин С.А., 2006. – С. 115.
15. Хромець В.Л. До феноменології езотерики // Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету – 2005” (26-27 квітня 2005 року): Матеріали виступів та доповідей. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2005. – Ч. V. – С. 78-79.
16. Хромець В.Л. Теорія та методологія релігієзнавчого дослідження езотерики // Мірча Еліаде як класик світового релігієзнавства. Збірник наукових статей / Наук. ред. Л. Филипович, В.Хромець. – Київ: вид. ПАРАПАН, 2007. – С. 130-142.

АНОТАЦІЇ

Хромець В.Л. Езотерика: філософсько-релігієзнавчі аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2007.

Дисертація присвячена з'ясуванню теоретичних та методологічних засад філософсько-релігієзнавчого дослідження проблем езотерики. Доведено, що для того, щоб розглянути езотерику як таку, потрібно вказати на трансцендентальні причини, на “умови можливості” (трансцендентальні умови) езотерики. Визначено і прояснено базові поняття, які необхідні у дослідженні езотерики та показане сутнісне і формальне співвідношення цих понять: увага зосереджена на понятті, яке б позначало вищу реальність езотерики і не несло аксіологічних коннотацій. Заявленим вимогам відповідає термін “сакральне” або “священне”. На основі аналізу різних підходів у розумінні поняття “езотерика” у різних дослідників було сформоване власне робоче визначення цього поняття. Езотерику пропонується розуміти як найбільш широке поняття (технічний термін), до обсягу якого входять поняття “містика” та “магія”. Відповідно до цього, пропонується визначати термін “езотерика” як родове по відношенню до понять “містика” та “магія”, які є її (езотерики) видами.

Проаналізовано поняття “езотерична настанова свідомості” та виокремлено фактори, які впливають на її формування. Проаналізовано перехід від неезотеричних настанов до езотеричної через зміну, пластів “життєвого світу”, зміну горизонту, контексту, підґрунтя. Ці пласти перебувають у щільній залежності. Виокремлено два етапи, які необхідні для актуалізації езотеричної настанови свідомості: етап “прояснення” та етап “трансцендування”. Розрізнено необхідні рівні зміни свідомості, які виникають на шляху (в процесі) зміни свідомості: 1. рівень MIND; 2. трансперсональна область; 3. екзистенційний рівень; 4. рівень Его; 5. рівень Тіні. Описуються й аналізуються види езотерики в залежності від розрізнення цілей.

Ключові слова: езотерика, трансценденція, екзотерика, феномен, трансцендентальні причини, магія, містика.

Хромец В.Л. Эзотерика: философско-религиоведческие аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – религиоведение. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Киев, 2007.

Диссертация посвящена выяснению теоретических и методологических основ философско-религиоведческого исследования проблем езотерики. Доказывается, что для того, чтобы рассмотреть езотерику как таковую, необходимо указать на трансцендентальные причины, на “условия возможности” (трансцендентальные условия) езотерики. Определены и прояснены базовые понятия, которые необходимы для исследования езотерики и показано сущностное и формальное соотношение этих понятий: акцентируется внимание на понятии, которое обозначает высшую реальность езотерики. Заявленным требованиям отвечает термин “сакральное” или “священное”. На основе анализа разных подходов в понимании понятия “эзотерика”, у разных исследователей было сформировано свое рабочее определение этого понятия. Понятие “эзотерика” предлагается понимать как наиболее широкое понятие (технический термин), в объем которого входит понятие мистика и магия. В соответствии с этим, предлагается определять термин “эзотерика” как родовое по отношению к понятиям “мистика” и “магия”, которые являются ее (езотерики) видами. Выделены характерные черты езотерики. Религии, начиная с архаичных традиций и заканчивая мировыми религиями, имеют свою эзотерическую часть; иногда выявление эзотерической части является проблематичным. Определены общие и отличительные черты трех феноменов: религии, магии и мистики – каждый из этих феноменов рассматривается как форма практики, указывается сходство методов достижения целей в мистике и магии. Но именно различение целей дает основания четко различить две разные фундаментальные позиции в

отношении сакрального, хотя мистика и магия часто используют один и тот же язык, инструменты и подходы, отличие между магией и мистикой заключается в том, что мистика определяет сакральное (абсолют) как самоцель, а магия использует силу сакрального ради достижения утилитарных целей. Объясняется, что такое субъект эзотерики, то есть в развернутом виде раскрывается феноменология эзотерики. То есть каким образом осуществляется преодоление человека повседневного и “творение” человека эзотерического. Проанализировано понятие “эзотерическая установка сознания” и выделены факторы, которые влияют на ее формирование. Проанализирован переход от неэзотерических установок к эзотерической, через изменение так называемых пластов жизненного мира, изменение горизонта, контекста, основания. Эти пласты находятся в тесной зависимости. Выделены два этапа, которые необходимы для актуализации эзотерической установки сознания: этап “прояснения” и этап “трансцендирования”. Разделяются необходимые уровни изменения сознания, которые возникают на пути (в процессе) изменения сознания: 1. уровень MIND; 2. трансперсональная область; 3. экзистенциальный уровень; 4. уровень Эго; 5. уровень Тени. Осуществлено описание и анализ видов эзотерики на основании различения целей.

Ключевые слова: эзотерика, трансценденция, экзотерика, феномен, трансцендентальные причины, магия, мистика.

Khromets V.L. Esoteric: philosophical and religious studies aspects. – Manuscript. The dissertation for the Candidate degree of Philosophical Sciences, speciality 09.00.11 – Religion Studies. – T. Schevchenko National University – Kyiv, 2007.

The dissertation dedicates to the research of theoretical and methodological bases of esoteric. Proved, that in order to consider esoteric as such, it is necessary to specify on transcendental reasons, on the “terms of possibility” (transcendental terms) of esoteric. Certain and base concepts which are needed for research of esoteric, and essence and formal correlation of these concepts is shown. Certain and base concepts which are needed for research of esoteric and essence and formal correlation of these concepts is shown: attention is accented on a concept which designates higher reality of esoteric. The declared requirements are answered by or “sacred”. On the basis of analysis of different approaches in understanding of concept “esoteric” for different researchers it was formed actually working determination of this concept. It is suggested to understand a concept “esoteric” as the wildest concept (technical term), the concept of mystic and magic is included in the volume of which.

Two stages are selected, which are needed for actualization of the esoteric setting of consciousness: stage of “clearing” up and stage. There are necessary levels changes of consciousness, which arise up on the way (in a process) of change of consciousness: 1. level of MIND; 2. ttranspersonal area; 3. existential level; 4. level of Ego; 5. level of Shade.

Description and analysis of types is carried out on the basis of distinction of aims.

Key words: esoteric, transcendence, exoteric, phenomenon, transcendental reasons, mystic, magic.